

2022 yil
15-16
dekabr

MAKTABGACHA TA'LIM VAZIRLIGI

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI
DIREKTOR VA MUTAXASSISLARINI
QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI

Toshkent shahri Yakkasaroy tumani Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 64-uy

“Maktabgacha ta’lim sifatini oshirish muammolari va yechimlari”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

MATERIALLARI

МАТЕРИАЛЫ

Республиканской научно-практической конференции

“Проблемы и решения повышения качества дошкольного образования”

mdomoi.uz

conf.mdomoi.uz

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA TA’LIM
VAZIRLIGI**

**MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARI DIREKTOR VA
MUTAXASSISLARINI QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI**

**“MAKTABGACHA TA’LIM SIFATINI
OSHIRISH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI”**

**Respublika ilmiy-amaliy konferensiya maqolalar va
tezislar to‘plami**

2022-yil 15-16 dekabr

**ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ
КАЧЕСТВА ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

**Сборник статей и тезисов республиканской научно-
практической конференции**

15-16 декабрь 2022 год

Toshkent-2022

“Maktabgacha ta’lim sifatini oshirish muammolari va yechimlari” mavzusidagi respublika ilmiy- amaliy konferensiya maqolalar to‘plami. Toshkent: MTTDMQTMOI, 2022, 15-16 – dekabr – 235 bet.

Mazkur konferensiya O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 2-martdagi 78-F sonli farmoyishi hamda Institutning 2022-yil uchun tasdiqlangan ish rejasida belgilangan tadbirlar ijrosini ta’minlash maqsadida tashkil etildi.

Konferensiyaning tashkiliy va dasturiy qo‘mitasi:

1. **Abdunazarova N.F.**- MTTDMQTMOI rektori, rais.
2. **Abdullayeva N.Sh.**- O‘quv va metodik ishlar bo‘yicha prorektor, rais o‘rinbosari.
3. **Saidova D.I.** – Pedagogika va psixologiya kafedrasini mudiri, rais o‘rinbosari.
4. **Nigmatov A.N.** - Menejment kafedrasini professori, a‘zo.
5. **Dusmuhamedov A.A.** – AKT ni joriy etish bo‘limi boshlig‘i, a‘zo.

Taqrizchilar:

Qodirova F.R. - Maktabgacha ta’lim metodikasi kafedrasini professori, pedagogika fanlari doktori.

Ne‘matov Sh.E. - Ilmiy pedagog kadrlarni tayyorlash va menejmentning ilg‘or texnologiyalarni joriy etish bo‘limi boshlig‘i pedagogika fanlari nomzodi, dotsent.

Sahifalovchilar:

1. **Isxakova M.R.** - Pedagogika va psixologiya kafedrasini katta o‘qituvchisi
2. **Djurayeva M.T.** - Pedagogika va psixologiya kafedrasini katta o‘qituvchisi
3. **Meliyeva Y.X.** - Pedagogika va psixologiya kafedrasini katta o‘qituvchisi
4. **Murodova A.B.**- Pedagogika va psixologiya kafedrasini katta o‘qituvchisi
5. **Zuparova D.D.**- Tayanch doktorant
6. **Rashidova Z.O.**- Tayanch doktorant
7. **Haydarov R.Y.**- Tayanch doktorant

To‘plam uchun mas‘ul: Saidova D.I. - Pedagogika va psixologiya kafedrasini mudiri, p.f.f.d, dotsent

Maktabgacha ta’lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti Ilmiy kengashining 25.09.2022 dagi 9-sonli qarori bilan nashrga tavsiya etilgan.

To‘plamda nashr etilgan maqola va tezislarning mazmuni hamda ma’lumotlarning haqqoniyligiga mualliflar mas’uldirlar.

“MAKTABGACHA TA’LIM SIFATINI OSHIRISH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiya maqolalar va tezislar to‘plami

MUNDARIJA

Шин А.В. Организационно-структурная составляющая современной системы дошкольного образования республики Узбекистан	9
Саидов Б.О. Некоторые замечания о научно-психологическом исследовании проблемы патриотического воспитания	11
Eshpulatov K.A. Milliy o‘quv dasturini amaliyotga joriy etish jarayonida kadrlarni tayyorlash va inson potensialidan samarali foydalanish istiqbollari	16
Abdunazarova N.F. Maktabgacha ta’lim sifatini boshqarishning o‘ziga xos xususiyatlari	19
Ibraimov X.I. Maktabgacha ta’lim tizimida inklyuziya: ijtimoiy zarurat, huquqiy ta’minot va xodimlar professionalizmi masalalari	21
Джурраев Р.Х. Стратегия повышения профессионализма педагогов в ДОО	25
Saidova D.I. Pedagog innovatsion faoliyati maktabgacha ta’lim sifatini ta’minlash vositasi sifatida	29
1-shu’ba: MAKTABGACHA TA’LIM VA TARBIYA SIFATINI OSHIRISHDA PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYANING DOLZARB MASALALARI	
Arslanova M.M. Inklyuziv maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarda shaxsiy fazilatlar asoslarini shakllantirish	32
Axmadaliyev S.Y., Axmadaliyeva B.Sh. Milliy tarbiya va maktabgacha yoshdagi bolalarga ta’lim berishda kompetentsiyaviy yondashuv	34
Djurayeva M.T. Psixologiyada boshqaruv muammosi	36
Gaipova N.Y., Mirbabayeva Yo.P. Maktabgacha yoshdagi bolalarni aqliy jihatdan erta rivojlantirishning shart-sharoitlari	37
Igamberdiyeva A.A. Maktabga tayyorlov guruhi bolalarining aqliy qobiliyatini rivojlantirishda xavfsiz va qiziqarli tajribalarning ijobiy ahamiyati	39
Isxakova M.R. Maktabgacha ta’lim sifatini ta’minlovchi zamonaviy texnologiyalarni joriy etish tamoyillari	41
Jumanova M.S. O‘yin bolalar hayoti va faoliyatini tashkillashtirish shakli sifatida	44
Kadirova D.N. Maktabgacha yoshdagi bolalarda innovatsion fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishning psixologik va pedagogik xususiyatlari	47
Karimov K.A. Maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirishning ustuvor vazifalari	51
Karimova D.T. Maktabgacha yoshdagi bolalarni “Milliy hunarmandchilik” mavzusi bilan tanishtirish	55
Kuldasheva G.D. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim-tarbiyaning ahamiyati	57
Mamatova H.E. Maktabgacha ta’lim jarayonida pedagogik muloqotni samarali tashkil etish yo‘llari	59
Matyakubov I.B. Inson ovozi diapazonlari bilan tanishish	61
Meliyeva Ya.X. Maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagog tarbiyachisining kasbiy kompetensiyasi	62
Murodova A.B. Bola shaxsining asosiy aqliy fazilatlarini shakllantirish	65
Mo‘minova N.S., Abdulazizova A. Milliy o‘yinlar asosida harakatli o‘yinlarga o‘rgatish	67
Nabiyeva U.N., Umurova N.H. Dizartriya nuqsoniga ega bo‘lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar	69
Nazarmatova D.U. Bo‘lajak tarbiyachilarda kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda elektron resurslardan foydalanish ahamiyati	71
Normirzayeva M. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarining katta guruh bolalarini	73

savodxonlikka o'rgatish	
Rabbimova M.M. Tarbiyachilarda rivojlantirish zarur bo'lgan tayanch kompetentsiya	75
Salayeva L.Sh. Maktabgacha ta'lim tashkilotida aqliy tarbiya berish vazifalari	77
Salimova D.F. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarga o'yin orqali ta'lim berish imkoniyatlari	80
Todjibaeva K.S. Inklyuziv xizmat ko'rsatishda ta'lim berish, tarbiya berish va rivojlantirish muammolari	83
Umataliyev Z.A. Pedagogik dasturiy vositalardan foydalanib bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy mahoratini oshirish yo'llari	86
Xurvaliyeva T.L., Abdusalilova M.M. Психологические особенности детей дошкольного возраста	87
Yoqubova X.M., Murodova A.B. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik jarayonlarni tashkil etishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish	89
Zakirov A.A., Qosimova Sh. Maktabgacha ta'limni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	90
Choriyeva F.A. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar psixologik, pedagogik xususiyatlari	94
2-shu'ba: MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMINI BOSHQARISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR	
Abdullayeva D., Jo'raboyev M. Pedagogika kollejlari innovatsion faoliyat natijasida ta'lim sifatini oshirish usullari va vositalari	97
Beknayeva Sh.V. Iqtisodiyotni liberallashtirish va modernizatsiyalash sharoitida inson resurslarini boshqarish ahamiyati	99
Ganiyeva A. Z. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlarining boshqaruv faoliyatini xorijiy tajribalarni o'rganish orqali takomillashtirish	100
Jo'raboyev M. Pedagogika kollejlari ta'lim sifatini mustaqil baholashni yaratish muammolari	102
Jo'raboyev M., Sultanova N. Pedagogika kollejlari ta'lim sifatini oshirishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash	103
Kalmuratov T.N. Davlat-xususiy sheriklik asosidagi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini boshqarish funksiyalari	104
Koblova E.V. Maktabgacha ta'limni rivojlantirishni boshqarish tizimida innovatsion yondashuvlar	107
Madraximov B.S. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktorlarining huquqiy kompetentsiyasini shakllantirish metodikasi	108
Meyliyev U. Maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion ilm-fanni rivojlantirish taraqqiyot omili	110
Miryusupova N.Sh. Malaka oshirish jarayonida maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining kvalilogik kompetentligini shakllantirish imkoniyatlari	112
Nabiyev E.E. Maktabgacha ta'lim tashkiloti faoliyatini innovatsion tashkil etish va boshqarish jarayonida menejerning funksional vazifalari	114
Olimov S. A. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida metodik ishni boshqarishni modellashtirishning ilmiy-nazariy asoslari	117
Qurbonova Z.U., Axmedov B.O. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ikkinchi tilni o'rgatishda innovatsion yondashuvlar	118
Tojiboyeva X.M. Maktabgacha ta'lim sifat va samaradorligini oshirishning ustuvor prinsiplari	121
Tursunova Z.T. Maktabgacha ta'lim tizimini innovatsion boshqarishning zamonaviy shartlari	124

3-shu'ba: MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH-DA IJTIMOY HAMKORLIK	
Axmadaliyev S. Maktabgacha tayyorlov guruhlarida konstruktiv bilim berish ijtimoiy pedagogik muammo sifatida	126
Hamroev Sh.Sh. Ta'lim tizimida ijtimoiy fanlarni o'qitishda AKT vositalarining ahamiyati	128
Mahkamova Sh.R., Rizayeva F.F. Musiqaning bolani rivojlanishida o'rni	130
Mirkasimova Z.A. Maktabgacha yoshda til ta'limi	132
Narimanova S. Sifatni boshqarish nazariyasi va uni maktabgacha ta'limda qo'llash imkoniyatlari	133
Nurmatov A.N., Avalboyev E.T. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida boshqaruvni tashkil etish	134
Omarova Z.K. Maktabgacha yoshdagi alohida ta'lim ehtiyojga ega bo'lgan bolalarni ijtimoiy-hissiy rivojlantirish masalari	136
Otaqulov Sh.M. Shaxsning ijtimoiylashuvida gender tarbiyaning o'rni	138
Toshev O.N. Tarbiyalanuvchilarda vatan haqidagi tushunchalarni shakllantirish	140
Umarova M.A. Kommunikativ kompetentsiya maktabgacha yoshdagi bolalar ijtimoiylashuvining muhim me'zoni	143
Xasanova U.H. Bolalarni zararli axborotlar tahdididan himoya qilish-davr talabi	145
Xurvaliyeva T.L., G'ulomjonova X.A. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy muhitga moslashuvida psixologik himoyalani muammolari	148
Zuparova D.D. Maktabgacha pedagogikada dizayn ta'limini amalga oshirishda kollaborativ hamkorlikning ahamiyati	151
G'ofurova F.S., Rasulova S.A. Autizm sindromli bolalar ijtimoiylashuvida olib boriladigan psixokorreksion ishlar	153
Sharipova G.N. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda mtt va oila hamkorligining o'rni	155
4-shu'ba: SHAXSGA YO'NALTIRILGAN YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRUVCHI MUHITNI YARATISH	
Amanova D.K. Maktabgacha yoshdagi bolalarning qo'shiq kuylash qobiliyatlari va ularning bola shaxsini rivojlantirishdagi ahamiyati	158
Dusmuxamedov A.A. Moodle onlayn ta'lim kurslari elektron platformasidagi mos resurslar xavolalarini my.mdomoi.uz platformasida qo'llash	160
Евстафьева Л. Г. Предметно - пространственная среда, как одно из условий личностно - ориентированного подхода	161
Eshboboyeva M.M. Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tushunchalarni shakllantirish texnologiyalari	163
Fayzullaeva M.Z., Rizayeva M.M. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolaning rivojlanish xaritasini yuritish tartibi	165
Himmataliyev D.O., Muminova M.Yu. Maktabgacha ta'limda rivojlantiruvchi muhitni takomillashtirish masalalari	167
Ikromova T.Y. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida maktabgacha ta'lim faoliyati samaradorligini oshirish	169
Jumayev Yu.R. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida raqamli ta'lim resurslarini amaliyotga tatbiq etish usullari	171
Karaxonova O.Yu., Ruziyeva I.P. Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarida ijodiy tafakkurni rivojlantirish metodikasi	174
Kattaho'jayeva Sh.B. Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida syujetli-rolli o'yinlar va sahnalashtirish markazining ahamiyati	176
Kurbanova R. Maktabgacha ta'limda rivojlanuvchi texnologiyalarini qo'llash uslubiyatlari	178
Mavlonov N.Sh. Raqamlashtirish muhitida maktabgacha ta'lim tashkilotlari	180

tarbiyachilarini axborot kompetentligini rivojlantirishga yo‘naltirilgan platforma	
Muminova M.Yu. Ta'lim klasteri muhitida maktabgacha ta'lim tashkilotining metodik ishlar samaradorligini oshirish	182
Nigmatova G.N. Kompetentsiya va unga yondashilgan ta'lim	184
Normirzayeva M. Maktabgacha yoshdagi bolalarni jonli tabiat bilan tanishtirish shakli va metodlari	188
Omarova Z.K. Maktabgacha ta'lim tashkilotida alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan bolalar uchun inklyuziv guruhlar tashkil etish	190
Пак С. В. Роль предметно-развивающей среды в управлении математическим развитием дошкольников	191
Панферова И. В., Фузайлова В. Игровая деятельность и ее роль в создании психологически комфортной развивающей среды в дошкольных образовательных организациях	195
Qarshibayeva D.X. Maktabgacha ta'lim tashkilotida metodik ishlarga rahbarlik	198
Rahimova S.S. Maktabgacha yosh davrida bola shaxsiga yo‘naltirilgan ta'lim muhitini yaratishning ayrim masalalari	199
Rahimova S.S., Ro‘ziyeva Sh.M. Tarbiyachilarga bolalarni sog‘lom ovqatlantirish ko‘nikmalarini shakllantirish bo‘yicha tavsiyalar	201
Razzakova D.A. Integrativ yondashuv asosida bo‘lajak tarbiyachilar ijodiy faoliyatini rivojlantirish tizimini takomillashtirish	204
Rizayeva M.M. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlantiruvchi ekologik muhitni tashkil etish	206
Rustamova M.E., Fayzullayeva M.Z. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim dasturlarini ishlab chiqish	209
Rustamova M.E., Fayzullaeva M.Z. Shaxsiga yo‘naltirilgan yondashuv asosida “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturiga muvofiq sayrni tashkil qilish va rejalashtirish	211
Ro‘ziyeva Sh.M. Bolalarda ovqatlanish ko‘nikmalarini to‘g‘ri shakllantirish	213
Safarova R.G. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilar atrofida ma'naviy-estetik muhit yaratish imkoniyatlari	215
Tadjieva M.X., Rahmatullaeva L.G., Mo‘minova M.S. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining mediakompetentligini rivojlantirishning asoslari	217
Talipova I.B. Maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy sifatlarni shakllantirish texnologiyasi	220
Тешабаев А.Ю., Кочкарова Ш.С. Исторический обзор и современное состояние технологии математического образования дошкольников	221
Murodova F. G’. maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining nutqini va milliy dunyoqarashini rivojlantirishda milliy ma'naviy me'rosning ahamiyati	225
Ne‘matov Sh.E., Xaydarov R.Y. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida raqamli texnologiyalarini joriy etishdagi qiyinchiliklar	227
Uralova N.M. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisining zamonaviy imiji	228
Xakimova D.A. Maktabgacha yoshdagi bolalarga o‘yin texnologiyasi orqali xorijiy til o‘qitishning o‘ziga xos afzalliklari	230
Shodmonova Sh.S., Mamatova S.M. O‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish va rivojlantirish metodlari	232

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Sh.M. Mirziyoyev ” Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz.”T.: O‘zbekiston, 2017. 488 b.
- 2.Sh.M. Mirziyoyevning ”2017-2021-yillarda Maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. T.:2016y. 29-dekabr
3. ”Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasining qonuni.(O‘zbekiston Respublikasining qonun hujjatlari to‘plami,2008 y.,1-2-son,2009 y.,52-son)
- 4.”Bolalarni ularning sog‘lig‘iga zarar yetkazuvchi axborotdan himoya qilish to‘g‘risida” . O‘zbekiston Respublikasining qonuni Toshkent sh.,2017-yil 8-sentabr,O‘RQ-444-son
- 5.”Ommaviy axborot vositalari to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasining qonuni 26.12.1997(yangi tahriri-15.01.2007)

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING IJTIMOIIY MUHITGA MOSLASHUVIDA PSIXOLOGIK HIMOYALANISH MUAMMOLARI

Xurvaliyeva T. L.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent

G‘ulomjonova X. A.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Maktabgacha ta’lim fakulteti 1-bosqich talabasi

Shaxsning ijtimoiylashuvi bu - ma’lum jamiyatga mos bilimlar, qadriyatlar, me’yorlar, xatti-harakatlar tizimidan iborat ijtimoiy hayotga kirisha borish jarayonidir. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiylashuvi jarayoni murakkabroq bo‘lishi mumkin. Chunki bola o‘z atrofidagi kishilarning ta’siriga ko‘ra ijtimoiy hayotga moslasha boshlaydi. Bolada ijtimoiy hayot va maktab ta’limiga moslashishida turli xil vaziyatlardagi zo‘riqishlar, huddi kattalarday nizoli vaziyatdan chiqishga intilishlari psixologik himoyalanişga moyillikni yuzaga keltiradi.

Psixologik himoyalaniş shaxsning muqim barqaror rivojlanish tizimi bo‘lib, u qo‘rquv hissi, xavotir va nizolarni ongli ravishda bartaraf qilishga yo‘naltirilganlikdir.

Psixologik himoyalanişning asosiy vazifasi - ijobiy “Men” obrazini shakllantirish, turli xil tashqi holatlardagi vaziyatlarni bola ongiga ta’sir qilinishidan saqlanish, xavotirlanishni susayishi va o‘z-o‘zini baholashni yuqori bo‘lishi bilan chegaralanadi. Psixologik adabiyotlarda ijobiy “Men” obrazi to‘rtta tarkibga bo‘linadi. Ya’ni:

1. MEN- himoyalangan, xavfsiz, sog‘lom, omadli.
2. MEN- mustaqil, erkin, bo‘ysunmas, tobe emas, o‘zgalardan nimasi bilandir ustunroq.
3. MEN-aqlli, bilag‘on, moslashuvchan, vaziyatni nazorat qiluvchi.
4. MEN-chiroyli, ta’sirchan, sevimli, takrorlanmas, boshqalarga o‘xshamas, noyob.

Ijobiy “MEN” bolada o‘zini erkin ifodalashdagi shaxsiy tajribasida namoyon bo‘lib, psixologik himoya mexanizmini yaratadi. O‘zini erkin ifodalash istagi bolada ilk yosh davridayoq turli to‘siqlarga duch kelib, u bu vaqtda ularning yechimini topa olmaydi. Ayniqsa kattalar tomonidan bola faoliyatini ko‘plab tanqid qilinishi bunga sabab bo‘ladi. Bolaga kattalar tomonidan o‘tkazilayotgan turli xil ta’sirlar uning tabiiy rivojlanishiga to‘siq bo‘ladi bu esa psixologik himoyalanişni yuzaga kelishga olib keladi. Himoyalaniş mexanizmlari quyidagi holatlarda namoyon bo‘ladi: ta’sirchanlik va o‘z-o‘ziga ta’sir, muloqotchanlik, barchaning diqqat markazida bo‘lishga intilish, kuchli hissiyotlarga boyligi, maqtanchoqlik, o‘ziga nisbatan tanqidni qabul qilmaslik. Salbiy xulq-atvorning paydo bo‘lish sabablari esa yolg‘onchilik, bahona izlashga moyillik, o‘ylamasdan ish tutish, o‘zini salbiy harakatlarini oshkora ko‘rsatish kabilarda ko‘rina boshlaydi.

Psixologik himoya mexanizmining murakkabligi shundaki, bolada javobgarlik hissi susayadi, mag'rurlik, egoistlik, qasd olishga intilish, tez hafa bo'lish, qaysarlik, kamgaplik, pessimistiklik, indamaslik kabi salbiy sifatlar ham yuzaga kelishi mumkin.

Bola himoyalaniish reaksiyasining shakllanishida ota-onalarning ta'siri yuqoridir. Ota-onaning noto'g'ri muloqoti gohida bolada tushkinlik kayfiyatini yuzaga keltiradi. Shuning uchun bola o'zi uchun maxsus himoya mexanizmini ishlab chiqishga majbur bo'lib, ota-onaning tahdid ta'siridan himoyalaniadi. Masalan: zulmkor ota ta'sirida yashayotgan bola o'zini hissiy reaksiyasini rivojlantirib, itoatkorligi bilan himoyalaniadi, uning barcha topshiriqlarini so'zsiz bajarib, o'zining "MEN" himoya mexanizmidan tashqariga chiqib ketadi. Yoki vaziyat boshqacha tus olishi mumkin. Xuddi shu holatda bola "MEN" himoyasiga o'tib, o'zini himoya qila boshlaydi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida ta'lim va tarbiya jarayonining to'g'ri yo'lga qo'yilganligi yuqoridagi muammolarni oldini olishda muhim omil bo'lib xizmat qilishi lozim. Shu bilan birgalikda kattalar tomonidan ko'rsatilayotgan yordam bola psixologik himoyasining asosiy bo'g'ini bo'lib qoladi.

Yuqoridagi holatlar bolaning sog'ligiga va uning to'laqonli rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Xo'sh shunday ekan, bolaning psixologik sog'ligini himoya qilishning qanday usul va vositalardan foydalanish zarur. Ya'ni bolaning ongi va ruhiy ichki kechinmalariga salbiy ta'sir etuvchi jarayonlar yechimini qanday topish mumkin. Har kuni bola hayotida turli xil vaziyat va muammolar uchraydi. Ba'zan bolaga bog'liq bo'lib, ruhiyatidagi bir xillik, ichki va shaxslararo nizolarni bartaraf etilishiga sabab bo'ladi. Bolalarga kattalarga nisbatan bir muncha murakkabroq chunki ular uch "Olam"da yashaydilar.

1. "Tasavvur" olamida bola nima bo'lsa, uni shundayligicha o'zi o'ylaganidek qabul qiladi.

2. "Bolalar jamoasi" olamida bola tasavvuridagi olam boshqacharoq tarzda bo'lib, uyda va ko'chadagi holatlar bolalar jamoasi ichida to'g'ri kelmay qolishi mumkin.

3. "Kattalar" olamida bolalar o'zlarini kattalar oldida xuddi kichkina odamchalardek his qiladilar.

Bola o'z hatti-harakatlari yechimini topishda o'zi sezmagan holatda muammoli vaziyatga tushib qolishi mumkin. Bolaga o'z ichki imkoniyatlaridan foydalanishiga yordam berish kerak. Ya'ni, psixologik himoyalaniishni turli shakllari, zo'riqishni susaytirish va bolaga osoyishtalik yaratish shuningdek, psixik sog'likni saqlanishi haqida ham qayg'urish darkor.

Psixologik himoya o'ziga xos filtr-tozalovchi sifatda namoyon bo'lib, u bola ongiga faqat salbiy ta'sir qilmaydigan ma'lumotlarni yetkazib beradi. Psixologik himoya mexanizmida bola o'zi va o'z galar harakati qanday bo'lishi lozimligini ongli ravishda fikrlay oladi. Hayot tajribasining yetishmasligi bolaning ruhiy jarohat olishiga sabab bo'lishi mumkin. Bularga kattalarning bola mehnatiga befarqligi, bolaga yoqqan narsalar kattalarga ya'ni ota-onasi yoki tarbiyachisiga yoqmasligi ayniqsa ularga "Sendan bu ish chiqmaydi" deb tanbeh berishlarini misol qilish mumkin. Bu bola qalbini jarohatlaydi va uni omadsizlikka oldindan "dasturlab" qo'yadi. U o'zini hech nimani eplay olmaydigan, no'noq his qiladi va kelajakda tashabbus ko'rsatishga qo'rqadigan bo'lib qoladi. Bu bolani o'ziga bo'lgan ishonchini susaytiradi. Shuningdek, bolani boshqa bolalarga taqqoslab kamsitilishi; bolaga ota-onaning vaqt ajratmasligi; onasi bilan psixik bog'liklikni yo'qligini misol qilish mumkin. Bular bola organizmi va uni ruhiyatiga ta'sir o'tkazuvchi salbiy oqibatlardir. Aksincha, ota-onalar, tarbiyachilar bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini yuksaltirishi kerak. Psixologik himoya shaxsiy "MEN" ni himoyasida turadi. Bola ma'lumki, doimo o'zining yurish-turishi, so'zlari, hissiyoti, ehtiyoji, ijodini, rag'batlantirishlarini yoqtiradi.

Bolaning psixik himoyalaniishi o'z "MEN"ligini qabul qilish va buni boshqalar ham qabul qilishlariga erishishidir. Lekin bola ba'zan o'zini o'zligidan ham ortiqroq darajadaman deb o'ylab, tanqidga e'tibor bermaydi, yo'q narsalarni ham xuddi xayolidagi "MEN" kabi himoya qilaveradi. Psixik himoyalaniish bolaning to'laqonli shaxs bo'lib shakllanishida asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Bolalar o'zlarining himoya vositalari bilan bir-birilaridan farqlanadilar: irodali bolalarda bu

narsa ularning mulohazakorligi, doimiy ijobiy harakatdagi faoliyatlari bilan namoyon bo'ladi, o'ziga ishonchi sust bo'lgan bolalar esa befarqliligi va beparvoligi bilan ajralib turadi.

Bola "MEN"ni himoya qilish uchun turli vaziyatlarda o'zini nazoratdan va tanqiddan saqlash usullaridan ham foydalanishga harakat qiladi. Psixik himoyalanişning turli shakllari yoki usullaridan foydalanishga majbur bo'ladi. Bolalar psixik himoyalaniş muammolarini taniqli psixolog olimlar R.Granovskiy, L.Grebennikova, B.Zeygarnik, Ye. Romanova va boshqalar o'rganib, psixik himoyalaniş ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqqanlar. Maktabgacha yoshdagi bolalarni himoya reaksiyalarini ongli ravishda shakllantirish uchun mashg'ulotlarning maqsad va mazmunini asosan psixik himoya mexanizmiga yo'naltirish kerak. Bunda asosan ruhiy zarar yetkazuvchi omillarni kamaytirib, o'ziga baho berishni yuqori darajada bo'lishiga, bolaning muvaffaqiyatsiz harakatlarini kamaytirishga e'tibor qaratish lozim.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan faoliyat turlari tuzilishi quyidagicha bo'lishi mumkin.

1. Muammoli vaziyatni yaratish va muhokama qilish.
2. Bolalar qiziqtirgan mavzular bo'yicha ular bilan do'stona suhbat o'tkazish.
3. O'z muammolarini rasm orqali ifodalash.
4. Harakatli o'yinlar, relaksatsiya mashqlari, faol harakatlar orqali bolalarda iroda hulqini shakllantirish va bu orqali o'zaro yordam ko'nikmalariga o'rgatish.

5. Faoliyat turlari 30 daqiqa davomida olib borilishi zarur.

Quyida bunday faoliyat turlaridan namunalar keltiramiz.

Bolalar hissiyoti va harakatlariga doir faoliyat turlari.

Faoliyat turining maqsadi:

- Bolalarda psixologik ximoya mexanizmini aniqlash;
- Ulardagi hissiy zo'riqishni susaytirishga o'rgatish;
- Noo'rin harakatlarni ongli ravishda tushinishlarini ta'minlash.

Faoliyat turining borishi:

1. Muammoli vaziyat: Po'lat o'rtoqlariga plastilindan yasalgan ikki xil shaklni olib keladi. Bu shakllarni o'rtog'i Botir yasaganini aytib, bolalardan bu shakllar kim yoki nima ekanligini topishlarini so'raydi. Bolalarning barcha javoblari diqqat bilan tinglab boriladi.

Muammoli vaziyatni hamkorlikda muhokama qilish:

- Botir shakllardan kimni yasagan?
- Bolalar nima uchun bu shakllarni masxaraboz deb atashdi? (chunki yasalgan narsa kulgili edi)
- Yasalgan narsa o'xshamagandan keyin Botir nimalarni his qildi? (hayajon, qayg'u, achinish)

Vaziyat shu tariqa davom etadi. Bolalar o'zlari yasagan narsalar va rasmlarni esga olib, bu vaziyatlardagi his-tuyg'ularini ifodalay boshlaydilar. Tarbiyachi bolalar javoblarini umumlashtirib, har bir inson kamchilikka yo'l qo'yishi ammo uni ongli ravishda sezib, to'g'rilash uchun harakat qilishlarini tushuntirib beradi va doimo kamchiliklarni bartaraf etishda boshqalarga zarar yetkazmasliklarini ta'kidlaydi.

Bolalarga mashg'ulot davomida quyidagi maslahatlarni berib borish mumkin:

✚ Agar sen noo'rin harakat qilib, ayb ish qilgan bo'lsang, undan o'zing ham uyalayotgan bo'lsang, bunday vaziyatda eng yaxshi yo'l o'z aybingni tan olib, kechirim so'rashdir. Shunda yaqinlaring va do'stlaring seni kechirishadi.

✚ O'zingni tinchlantirish uchun esa qulayroq o'tirib, ko'zlarni yumgan holda ohista nafas olishdir. Bunda nafas olganda 5 gacha, nafas chiqarganda esa 7 gacha sanash tavsiya etiladi. Bu jarayonda bola psixik mexanizmining himoyalanişi tezlashadi.

Kattalar va tarbiyachilar bolaning hayot yo'lidagi har bir harakatini doimo rag'batlantirib ularning o'ziga bo'lgan ishonchini yuksaltirishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Avdeeva Yu.V. Kommunikativnoye razvitiye detey 5-7 let.M.: Sfera, 2012-64 s.
2. Vasilyeva M.A., Gerbova V.V., Komarova T.S. Programma vospitaniya i obucheniya v detskom sadu. M.: Mozaika-Sintez, 2005. – 208 s.
3. Davletshin. M.G., Sh.Do‘stmuhamedova va boshq. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya.O‘quv metodik qo‘llanma.-T.: 2004-129 b.

MAKTABGACHA PEDAGOGIKADA DIZAYN TA'LIMINI AMALGA OSHIRISHDA KOLLABORATIV HAMKORLIKNING AHAMIYATI.

Zuparova D. D.

MTTDMQTMOI tayanch doktoranti.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim va tarbiya sifatini oshirishga yo'naltirilgan ilg'or innovatsion metod va vositalarni o'rganish, ishlab chiqish va amaliyotga tadbiq etish soha mutaxassislarining dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qoldi. Dizayn ta'limi ana shunday sohalardan biridir. Buni bugungi kunda rivojlangan mamlakatlar tajribasida yaqqol kurish mumkindir. Bola boshidan, deganlaridek, har qanday kasb-hunarni egallash bolalikdan boshlanadi. Xakikatdan xam, rivojlangan mamlakatlarda bolalar ilk yoshdan dizayn, ixtirolar va loyihalar olamiga olib kiriladi.

Hozirgi zamon talablariga mos komil inson tarbiyasi, uning kelgusi bahtli-farovon hayoti bugun loyihalashtirilmoqda. Bu esa ta'lim-tarbiya sifati darajasi va innovatsion g'oyalar bilan chambarchas bog'liqdir. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar ongiga loyihalash dizayn elementlarini singdirib borish kelgusi avlodda estetik did, yaratuvchanlik bilan birga ularning o'z xayotiy faoliyatini oldindan loyihalashtira olish bilim va ko'nikmalarini vujudga keltiradi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim shakllarini joriy qilishda faol ishtirok etish, nafaqat maktabgacha ta'lim tizimi xodimlari, balki uzluksiz ta'limning barcha bosqichlari, hususan umumiy ta'lim pedagoglari, keng jamoatchilik vakillari, mahalla instituti, ota onalarning mas'uliyatli vazifasidir.

Ilmiy tadqiqot ishlari va tajribalar natijalari shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'lim tizimi pedagoglari, oilalar va jamoat a'zolari o'rtasidagi kollaborativ hamkorlik bolalarning rivojlanishi va ta'lim olishiga ijobiy hissa qo'shadi. Bola yoshligidanoq o'z atrof muxitida, uyda va jamoada sodir bo'layotgan voqea hodisalarga qiziqish namoyon qiladi. O'z xatti xarakatlari, so'zlashuv uslublari, ijodiy va aqliy faoliyatida maktabgacha yoshdagi bola o'zi bilan muloqotda bo'lgan tengdoshlari va kattalarga taqlid qiladi. Keyinchalik ushbu harakatlar bola tomonidan mohiyatan tushunilib ongli ravishda amalga oshirila boshlanadi. Aynan taqlid qilish pallasida bolalarga xalqimizning go'zal qadriyatlarini, aqidalarini, odob axloq normalari va o'zini tutish me'yorlarini, shunindek, kasb hunarga mehr, yaratuvchilik dizayn qo'nikmalarini o'rgatish maqsadga muvofiqdir.

Keng jamoatchilik vakillari – kattalarning bolaga g'amxo'rlik bilan kasb hunarga oid dastlabki tushunchalar, me'yorlarning yetkazib berilishi bola ongida o'chmas iz qoldiradi, ayniqsa bu ta'lim bolaga yaqin insonlar: ota onasi, buvi buvalari, bola televizor orqali qo'rgan qaxramonlari, taniqli jamoat vakillari, musiqa ustalari, rassomlar, hunarmandlar, mahallasidagi bola hurmatini qozongan mashhur shaxslar tomonidan berilishi muxim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun xam ijtimoiy shekriklik, kollaborativ hamkorlik bugungi kunda maktabgacha ta'lim va tarbiyaning samarali mexanizmi sifatida e'tirof etilmoqda.

Kollaborativ hmqkorlik deganda ikki yoki bir necha tomonning o'zlari va hamkor tomonlar huquq va majburiyatlarini bilib amal qilgan holda, bir-birlarini layoqatli deb bilishlari va bir-birlarini sherik sifatida qadrlab birgalikda ta'lim va tarbiya jarayonini amalga oshirishlari nazarda tutiladi. Hamkorlik tarbiyachi pedagog bilan ishlaydigan oila va jamoa qadriyatlarini, turmush tarzi, o'ziga xos xususiyatlarini tan olish va ularni hurmat qilish va qadrlash, shuningdek, birgalikda